

תנובה שהייתה שלנו האוטו הירוק נסע לסין

מתוך ynet - מירב קריסטל 24.05.14

מה אתם יודעים על תנובה, שהפכה מחברת המזון הישראלית ביותר, למפקיעת מחירי הקוטג' בחסות קרן השקעות בריטית וכעת - לחברה בבעלות ממשלת סין? תנובה הייתה ספקית המזון העיקרית של היישוב העברי עוד בטרם קמה המדינה, שחתרה לשלוט בשוק תחילה בחסות מטרות אידיאולוגיות נעלות ואחר כך בחסות שורת הרווח. תולדותיה מספרות את סיפורה של ישראל

מפלצת מזון? בהחלט, אך בעבר, האחיזה שלה בקיבות של תושבי ישראל הייתה אפילו גדולה יותר. כך למשל, בסוף שנות ה-20 תנובה שיווקה גם ענבים ובננות ועד מהרה - את כל סוגי הפירות והירקות. בשנות ה-70 כבר שיווקה למעלה מ-80% מתפוחי האדמה שנמכרו בישראל, תחום שזנחה עשור אחרי כן. כל זה לצד דגים, עוף, הודו, ביצים ומוצרי חלב כמובן. בשנות ה-50 היא אף הפעילה מאות מזנונים, מסעדות וחנויות כלבו תחת השם תנובה, בית קפה בשם תנובה'לה ואפילו רשת סופרמרקטים שנקראה "היפרשוק" עם עשרות סניפים. שנים שתנובה הייתה שם נרדף למזון טרי וילדים שרו על האוטו הירוק שלה, שמביא להם ביצים וחלב. המדינה הצעירה הייתה צמודה לעטיני תנובה עד

"בארצות שבהן משק החלב מפותח ביותר - שוודיה, דניה, שווייץ - שם החיים שקטים יותר". כך אמר ד"ר הרץ, מומחה המחלבות, שנשא דברים בפתיחת מחלבת תנובה בקיבוץ תל יוסף, ב-1935. כל הנוכחים ידעו ששקט בארץ ישראל - הוא עדיין בגדר חלום רחוק, אך משק חלב מפותח זה כבר חלום שיתכן שיתגשם. איש לא חלם על סין באותו מעמד חגיגי, בעמק יזרעאל.

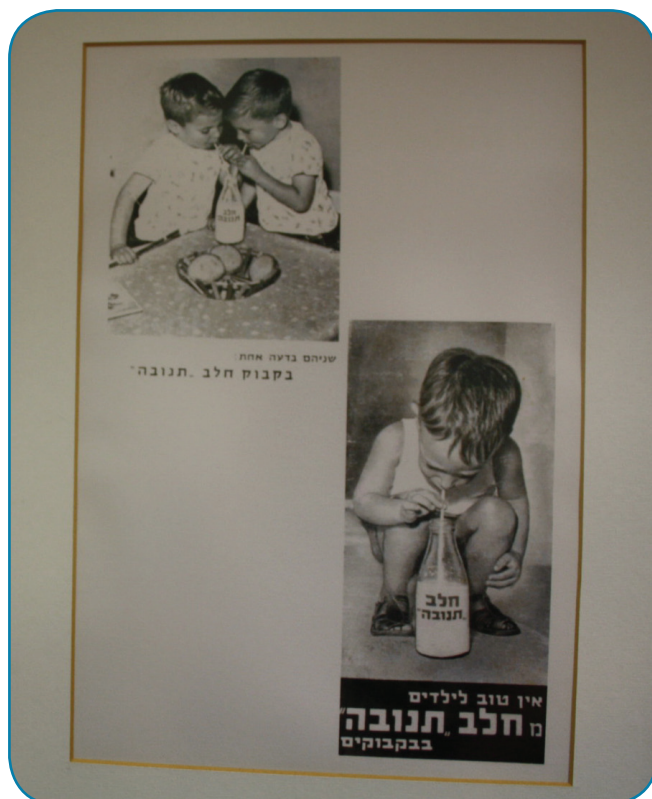
בעת מאורעות 1936-1939, היא הייתה לגלגל הצלה ליישוב היהודי שנזקק לאספקת מזון. בשנות מלחמת העולם השנייה, הוכח החוזק של המשק המאורגן: תנובה נלחמה בעליות המחירים, סיפקה ביצים וכוסות חלב לילדי היישוב

תנובה נוסדה ב-1925 בעמק, שהיה מרכז ההתיישבות העובדת. הייתה זו קואופרציה בין כמה משקים חקלאיים שנועדה למכירת תוצרתם. כעבור מספר שנים כבר היו חברים בה קיבוצים ומושבי עובדים, משקי פועלות, משקים חרדיים, מוסדות ובתי ספר חקלאיים - רובם חברי הסתדרות העובדים, אך גם משקים פרטיים (שנחלקו ל"משקי המעמד הבינוני" ו"משקי בעלי הון"). "משק שאין בו עבודה עברית מלאה, אין תוצרתו מתקבלת לתנובה", כך תואר המוטו של תנובה בעיתון דבר, בשלהי שנות ה-20 של המאה ה-20.

מפלצת המזון תנובה

תנובה, שמכירתה לברייט פוד הסינית הושלמה השבוע, הפכה מאז לחברת המזון הגדולה בישראל, שמתחרה בשוק שבו היא, הייתה ונותרה, מונופול ברוב התחומים שבהם היא עוסקת. היא לא משווקת רק גבינת קוטג', יוגורט יופלה, גבינת עמק וחלב. תנובה, אם לא ידעתם, היא הבעלים של סנפרוסט, מעדנות, דגי תנובה, ביצי תנובה, עוף תנובה, מאמא עוף, תופאפ, סוי מג'יק, טירת צבי, אוליביה ואדום אדום.

"בתחילה, תנובה התעסקה בקיום חקלאות וייצור מזון עצמאי בישראל ועם השנים, מה שהעסיק אותה, בעיקר, היה עבודה מול המתחרים. מנגד, מדינת ישראל היום, מסתכלת רק על ערך אחד: יוקר המחיה. זה הדגל היחיד שהיא מניפה ובשבילו יעשה הכול. לי עדיין יש ערכים אחרים: שמירה על החקלאים, שמירה על אזורי הגבול ושמירה על העובדים במפעלים".

מדיני עובד בהתאגדות שמרכזת משקים קיבוציים שמוכרים 70 מיליון ליטר חלב לתנובה (ו-30 מיליון ליטר לחברות אחרות). עקב כך, הוא עובד צמוד לתנובה, אבל גם אנחנו היינו צמודים לתנובה כל השנים. מוצרי תנובה הם מצרכים. בסיסיים. בית. שצרכנים רבים חשים שקרס.

אם בתחילת שנות ה-30, היו לתנובה 100 משקים שעבדו אתה, בראשית שנות ה-60 - המספר גדל ל-45 אלף משקים, סיפקו 67% מהתוצרת החקלאית לאוכלוסייה בארץ

שנות ה-50: תנובה השתלטה על שיווק החלב

איך נוצרה הסימביוזה הזאת בין תנובה למדינת ישראל? הרבה לפני שהפכה לחברה עם זיקה הולכת וקטנה למדינה. בראשית ימיה, תנובה התכוונה להאכיל את היישוב היהודי כולו, שתמך בה בתמורה וצרך את מוצריה נאמנה. הדרך לשם הייתה אגרסיבית ונחושה.

ב-1940, פרצה מלחמת חורמה בין תנובה למחלקי החלב בתל-אביב. מחלק חלב היה אז אחד המקצועות הקריטיים למשק העברי ות"א הייתה העיר הגדולה ביותר ביישוב העברי. כד חלב היה מגיע למפתני בתים רבים מדי בוקר, ובגלל הסגירה ההרמטית שלו, אף שימש לפעמים גם להטמנת נשק באדמה.

כדי כך, שב-1952, הממשלה ביקשה מתנובה להתחיל לשווק גם בשר בקר, אחרי שנוצר מחסור בארץ בענף שהיה מבוסס על מגדלים ערביים.

הנוסטלגיה התחלפה בכעס

לצד תנובה פועלות כיום בישראל יצרניות ויבואניות מזון רבות, אבל תנובה נחשבת ועדיין נחשבת, במידה רבה, למחסן המזון הטרי של מדינת ישראל. זו חברה שעוררה נוסטלגיה בעבר, שהתחלפה בכעס עצום כשנתגלה שהכניסה סיליקון לחלב ולעזם של ממש ותחושה של ניתוק וניכור, כשהעלתה את מחיר גבינת קוטג', כדי להעשיר את קופת קרן ההשקעות ששלטה בה.

לצד החיבה למוצריה, יוקדת וגדלה האכזבה של הצרכנים ממנה, כמונופול שניצל את כוחו. התחושה היא שתנובה דאגה כל השנים להיות החברה של המדינה, החברה שלנו, של הילדים שהיינו, ואז ברגע אחד, הבנו שהיא הפנתה לנו גב בחסות בעלות פרטית זרה ואז חזרה והתבוננה בנו בעיניים שנתמלאו בסימני דולרים.

היינו הילדים של תנובה

"ילדי ההתיישבות נקראו 'ילדי תנובה', זה היה הכינוי שלנו", מסביר הרפתן **עמירם סמדר** מכפר ויתקין שנוולד ב-1931, את הקשר ארוך השנים והעמוק של תושבי הארץ לתנובה. "זו הייתה חברה טובה. הקואופרציה זה הדבר שקידם את החקלאות והחברה בישראל ומעבר לכל דבר אחר, קידם שיתוף פעולה והעברת מידע בין כולנו".

גם הקיבוצניק **שמאי מדיני**, מוותיקי קיבוץ גבעת חיים איחוד, שמספק חלב (קרוב ל-4 מיליון ליטר) ופטם הודו לתנובה, שר כילד "האוטו שלנו גדול וירוק" וגם הוא זוכר את מטרת החברה מבראשיתה. "תנובה הייתה מיועדת לשרת את חבריה והפכה לחברה יצרנית המזון הכי גדולה בארץ", הוא מסביר.

כך הפכה תנובה הפכה לחברה ממלכתית

במהלך שנות ה-30, תנובה גברה על מתחריה בביצים ובחלב ושלטה בשיווק התוצרת החקלאית בארץ. בעת מאורעות 1936-1939, היא הייתה לגלגל הצלה ליישוב היהודי שנוקד לאספקת מזון. בשנות מלחמת העולם השנייה, הוכח החוזק של המשק המאורגן: תנובה נלחמה בעליות המחירים, סיפקה ביצים וכוסות חלב לילדי היישוב, כמו גם, מנת חלב נוספת לנשים הרות לפי רשימות וכן הייתה מודיעה, מדי שבוע, ליישוב על כמות הסחורה החקלאית שברשותה.

במלחמת העצמאות, העבירה שיירות לירושלים הנצורה וכשקמה המדינה, תנובה כבר במילא מילאה תפקיד ממלכתי ואזרחי ישראל היו אסירי תודה לה והם היו תלויים בה גם בתקופת הצנע.

אם בתחילת שנות ה-30, היו לתנובה 100 משקים שעבדו אתה, בראשית שנות ה-60 - המספר גדל ל-45 אלף משקים, שלפי אתר מוזיאון תנובה, סיפקו 67% מהתוצרת החקלאית לאוכלוסייה בארץ. בסוף שנות ה-70 שלטה על 90% מהשיווק המאורגן של חלב וב-65% משוק הביצים. תנובה היא גם חברה עתירת נכסים נדל"ניים. היא החזיקה אז ברוב הבעלות בשווקים הסיטונאיים בת"א, חיפה, ירושלים וב"ש. מכאן ועד שנות ה-90, תנובה תהפוך לנכס צאן ברזל. חברה ישראלית שלכאורה אין עוררין עליה.

מסילקון דרך אייפקס ועד סין

הסדקים בתדמיתה של תנובה, נוצרו בעת השתוללות האינפלציה בשנות ה-80, אז המושבים והקיבוצים נקלעו למשבר כלכלי. ב-1995, הציבור הישראלי החל לאבד את האמון הכמעט עיוור שהיה לו בתנובה. נתגלה שהחברה הכניסה סיליקון לחלב וזו הכחישה בתחילה במרץ את הגילוי ואז הודתה בכל. בשנים האלה קנתה גם את מעדנות וסנפרוסט. תנובה כבר לא

לתנובה היה כמובן מרכז בת"א (כמו גם בירושלים ובחיפה), אך למוצרים שלה, כמו גם לאידיאולוגיה שלה, לא הייתה בהכרח אחיזה בעיר. באפריל 1940 היו 400 מחלקי חלב בת"א, אך רק 20% מהם קיבלו חלב מתנובה. תנובה החליטה לפתוח במלחמת מחירים. היא הורידה בכוונה את מחיר רוטל חלב ל-60 מיל וזא ל-48 מיל, לעומת 88 מיל לפני כן. מחלקי החלב הגיבו בשביתה ובהורדת מחיר כוס לבן מ-9 ל-5 מיל לכוס (תנובה מכרה לבן ב-9 מיל והייצור עלה לה 4-3 מיל) וביקשו מהציבור שלא לתת יד למהלך שחיטת המחירים של תנובה, אבל זה לא עזר להם. תנובה ביקשה מהציבור לתת יד לייצור העברי המאורגן, לא לקנות תוצרת ערבית ופרטית וניצחה. מטרתה: לאגד תוצרת חקלאית עברית ולמכור אותה (ליהודים וערבים) ללא ספסור (יצירת ביקוש ואז העלאת מחירים - נוהג נפוץ בארץ ישראל) - הושגה.

ב-2011 התמודדה תנובה עם תוצאות ההחלטה של אייפקס למכור קוטג' במחיר מופקע לצרכן של 8 שקלים (המחיר לצרכן נקבע על ידי הרשות) לגביע, כדי להרוויח בקלות ממצרר בעל ביקוש קשיח

ראשי תנובה ביקשו לבנות בסיס מזון קבוע, מאוגד, ליישוב העברי, בלי תלות בתוצרת זרה. דורסנות הייתה אחת הדרכים שבהן השתמשו כדי להשיג מטרות ראויות אלה. מכאן והלאה, עד ימי קום המדינה, אז התבסס מעמדה כספקית המזון העיקרית של הישראלים, תנובה שעטה קדימה עם הייצור החקלאי העברי בנחישות אידיאולוגית ובאגרופים של סוחר ממולח.

דרך התאגידים הקיבוציים האזוריים ולא חל שינוי דרמטי ביחסים בינינו, כספקים לתנובה, לכן מבחינת הקיבוצים זו הייתה החלטה נכונה".

ומה דעתך על הרכישה הסינית הנוכחית?

"אני לא מצליח לראות את החיסרון של הסינים לעומת הבריטים".

אייפקס הרוויחה מדינת ישראל הפסידה

יוסי בודניק רפתן מכפר ורבורג שמייצר 3,000 ליטר חלב ליום, חושב אחרת: "בעבר, במושבים היו 90% רפתנים. היום, יש אצלנו אולי 20% רפתנים וזה המון לעומת מושבים אחרים. המכירה של תנובה לאייפקס הייתה שגיאה, כולם שילמו את המחיר ומי שהרוויח זה אייפקס. מדינת ישראל הפסידה: אייפקס השיאה תשואה לבעליה על חשבון הציבור והביאה ליוקר המחיה. "המכירה לסין זו שגיאה חמורה יותר. אייפקס היא גוף מסחרי שאפשר היה להכתיב לו תנאים. ממשלת סין – הם לא פראירים ואי אפשר יהיה לשלוט בהם. אבל אני לא בטוח שמדינת ישראל רוצה בכלל שהרפת המושבות תשרוד. 15% מהרפתות נמכרו בגלל החלטות הממשלה הנוכחית. משרד החקלאות הוא סניף של משרד התקציבים באוצר, יש לו אג'נדה התיישבותית אך לא חקלאית. המשרד לאיכות הסביבה מבקש השקעות עצומות בתקנים חדשים ואין לנו מאיפה להביא את הכסף."

יישארו רפתות בישראל, או שהן יעברו לסין?

"מדינה זרה השתלטה על משאב של מזון, אז אנחנו פה בחששות לא קטנים, אבל מי שרפתן יישאר רפתן. חקלאים הם עם של תקוות. לצערי, לא בכל מקום יש דור חדש". ■

ניצחה בכל החזיתות: שטראוס גברה עליה במילקי ויטבתה בשוקו ומשווקי עופות וביצים גדולים החלו לפעול לצדה.

בשנות האלפיים, תנובה הפכה לחברת ענק שבעלי המניות בה, חקלאים, איבדו את השליטה על מושכותיה. ב-2008 נמכרו למעלה ממחצית ממניותיה לקרן ההשקעות הבריטית אייפקס, זאת למרות מאבק, שהנהיג בין היתר, **יוסי מלול** מעין חרוד איחוד ולמרות חילוקי דעות קשים בחלוקת המניות. לקיבוצים שלא מכרו את מניותיהם בחברה נותרו 23.3% מהאחזקות והשאר – מוחזק בידי מבטח שמיר.

מחאת יוקר המחיה

במאי 2011 תנובה שוב העלתה מחירי מוצרים, אך את יום הכיפורים הזה, היא מציינת בהורדות מחירים. טרה, שטראוס, שופרסל ועכשיו גם אסם ותלמה: אף חברה ורשת מזון לא עברה בשלום את סערת הקוטג'. כרוניקה של חרם הצרכנים המוצלח בתולדות ישראל.

ב-2011 התמודדה תנובה עם תוצאות ההחלטה של אייפקס למכור קוטג' במחיר מופקע לצרכן של 8 שקלים (המחיר לצרכן נקבע על ידי הרשתות) לגביע, כדי להרוויח בקלות ממצרך בעל ביקוש קשיח: מרד צרכנים פרץ נגד תנובה ובממדים קטנים יותר גם נגד טרה ושטראוס. הישראלים שטיפחו סנטימנט לחברה הישראלית הישנה, החלו לחוש תיעוב כלפי החברה הישראלית-בריטית החדשה.

"אנשים לא מבינים שהמכירה האמתית של תנובה הייתה לאייפקס", מסביר שמאי מדיני. "המושבים והקיבוצים הגיעו למסקנה שיותר נכון למכור את תנובה ולעשות שימוש בכסף. מאז נשארנו שותפים ברמה האסטרטגית,

